

Sooline võrdõiguslikkus kui hariduse alusväärtus?

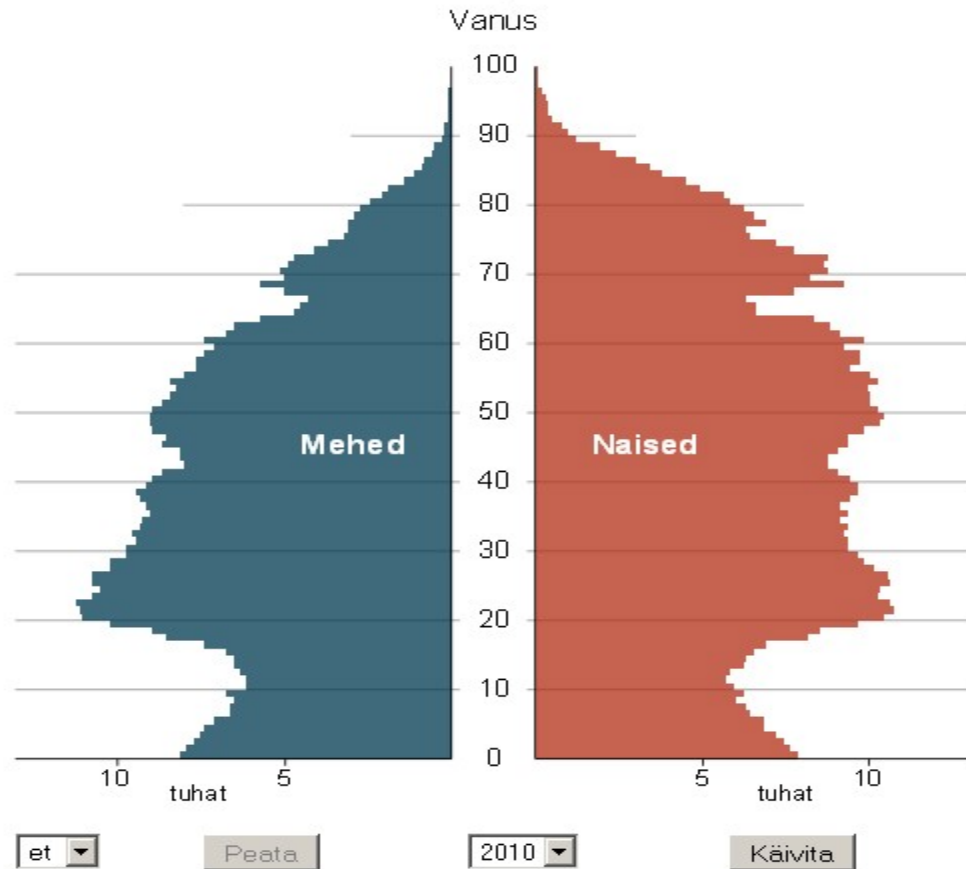
Ülle-Marike Papp

30. Aprill 2024

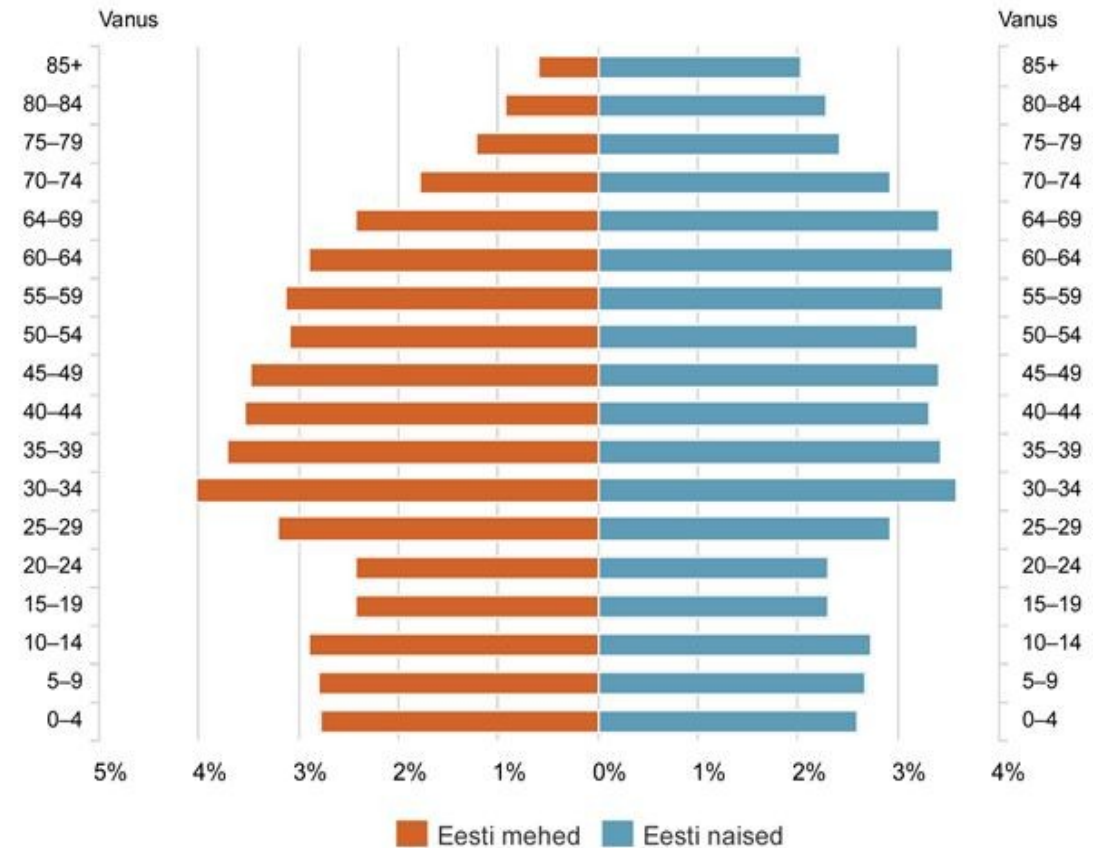

Soolisus ja vanus kui ühiskonna põhikategooriad (ühiskonna soolis-vanuseline struktuur)

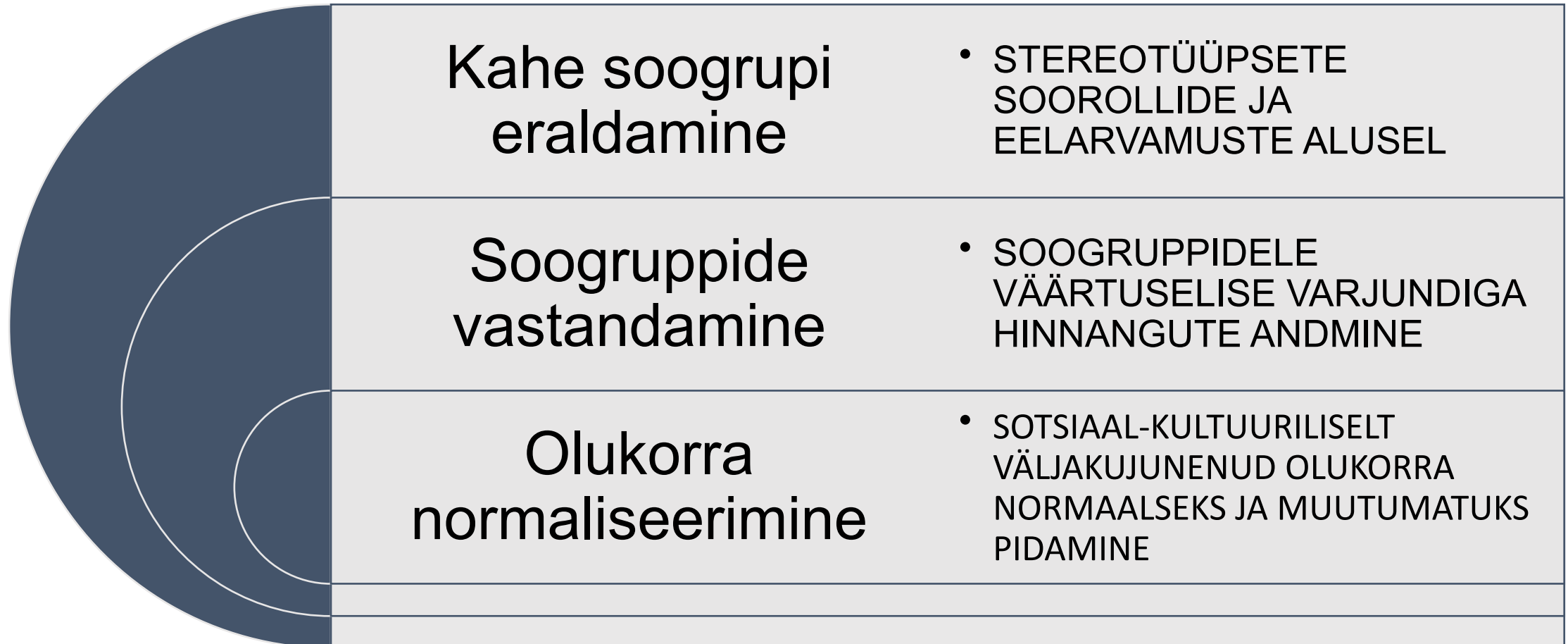
Eesti rahvastikupüramiid: 2010

Eesti rahvastikupüramiid, 1. jaanuar 2020

Soolise ebavõrdsuse tekke- ja taasloomise mehhanism koosneb kolmest omavahel seotud etapist

Sooline võrdõiguslikkus e. sooline võrdsus = hariduse alusväärtus

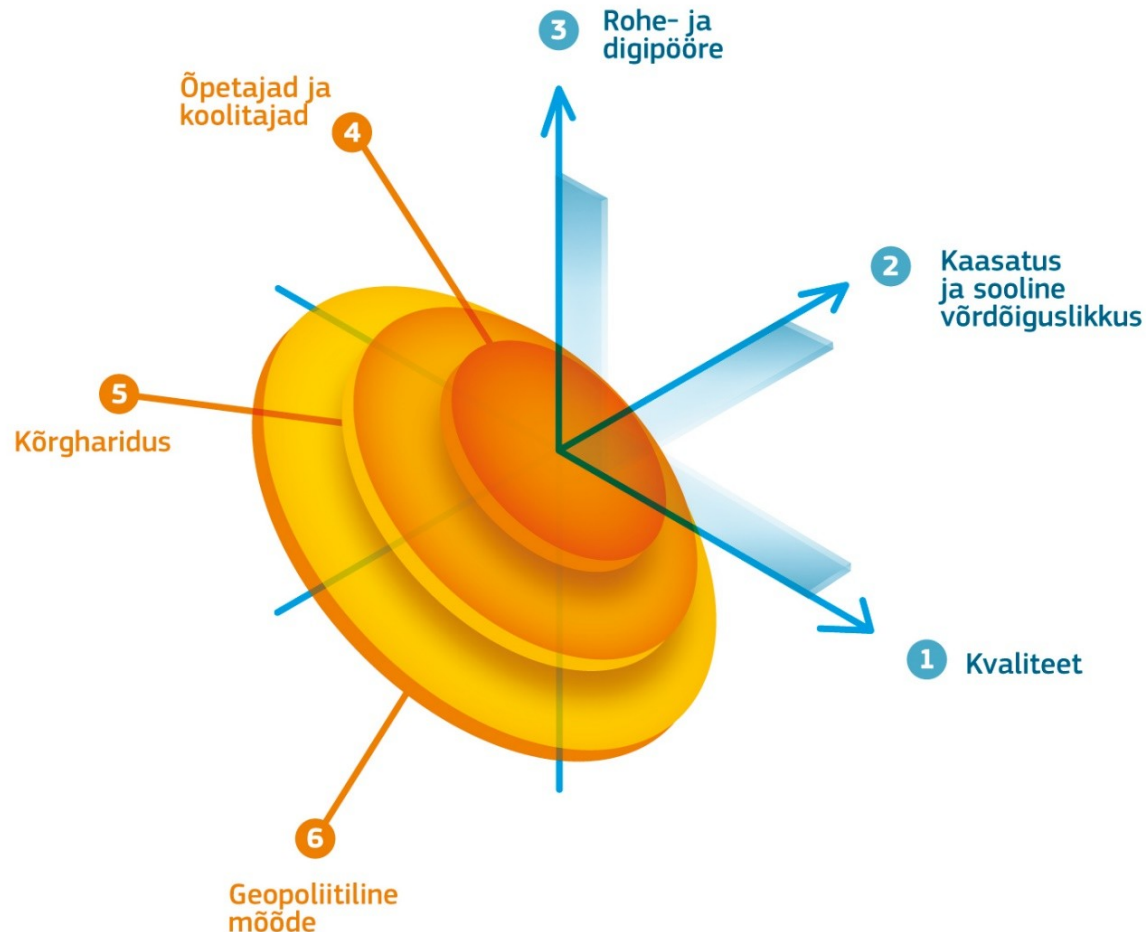
- **Hariduse alusväärtused** on need ühiskonna ühisväärtused, mida haridus peab edasi kandma ja järeltulevates põlvkondades kujundama
- Vabariigi Valitsuse määrustena kehtestatud **riiklikes õppekavades on loetletud**, milliseid väärtusi tuleb edastada, aga ei pöörata kuigi palju tähelepanu sellele, kes, kus ja kuidas peab neid väärtuseks peetavaid eesmärke käsitlema
- **Soolise võrdõiguslikkuse seadus** ütleb selgelt : koolide õppekavad, kasutatavad õppematerjalid ja uuringud peavad kaasa aitama soolise ebavõrdsuse kaotamisele ja soolise võrdõiguslikkuse edendamisele.

Sooline ebavõrdsus hariduses ja tööturul

- Tüdrukute ja poiste erinevad kasvatus- ja hariduskogemused ning erinev sotsialiseerimine on olulised tegurid, mis viivad soolise ebavõrdsuseni paljudes ühiskonnaelu valdkondades.
- Kutseõppeasutustes on naised ja mehed koondunud erinevatesse õppesuundadesse
- Ülikoolides õpivad mehed tehnilistel erialadel ja naised hariduse, humanitaaria ja kunstide ning tervise ja heaolu erialadel

Euroopa haridusruumi ambitsioonide seas – sooteadlikkuse suurendamine haridusprotsessides ja -asutustes

Soostereotüüpide vaidlustamine ja kõrvaldamine, eriti seoses stereotüüpidega, mis piiravad poiste ja tütarlaste õppevaldkondade valikuid aga ka kõigi nende stereotüüpide vaidlustamine, mida võidakse haridus- ja koolitustavades ning **õppematerjalides** edasi anda

Traditsiooniliselt meeste või naiste domineeritud kutsealade avatus alaesindatud soost isikutele

Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, Nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide komiteele Euroopa haridusruumi saavutamise kohta aastaks 2025

Õpikud peegeldavad ühiskonna (haridus)ideoloogiat?

Emeriitprofessor Jaan Mikk:

„Õpikud kujundavad

- õpilaste suhtumist teistesse inimestesse,
- nende eesmäärke ja
- enesehinnangut.

Nii mõjutavad õpikud meie noorte saatust.

Õpikud väärivad ühiskonna teravat tähelepanu.“

Mikk, J. (2000). Textbook: Research and writing. Frankfurt am Main: Peter Lang

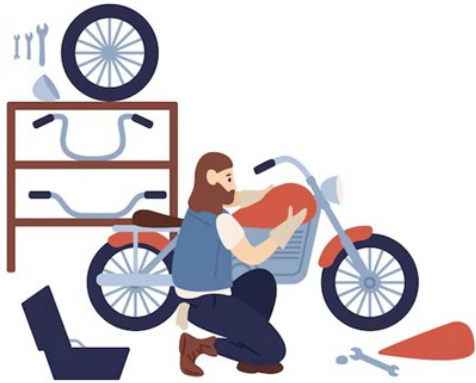
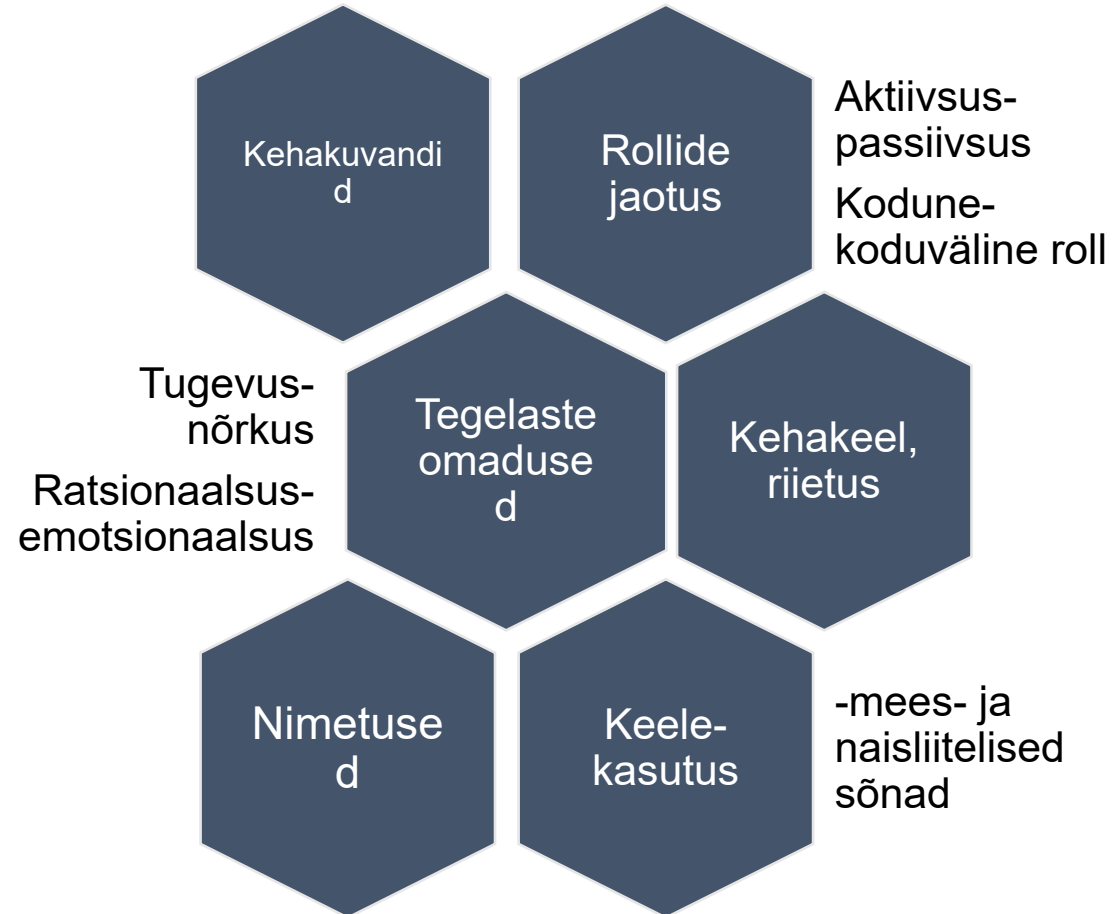
Väärtused avalduvad õpikutes varjatult

- illustratsioonides
- narratiivides
- tegelaste valikus
- tegelaste iseloomuomadustes ja motiivides
- keelekasutuses
- kujundlikus esituses, metafoorides
- tekstiülesannetes
- alateemade valikus
- kordamisküsimustes

Soolisuse representeerimine avaldub õpikutes nii vahetult kui ka varjatult

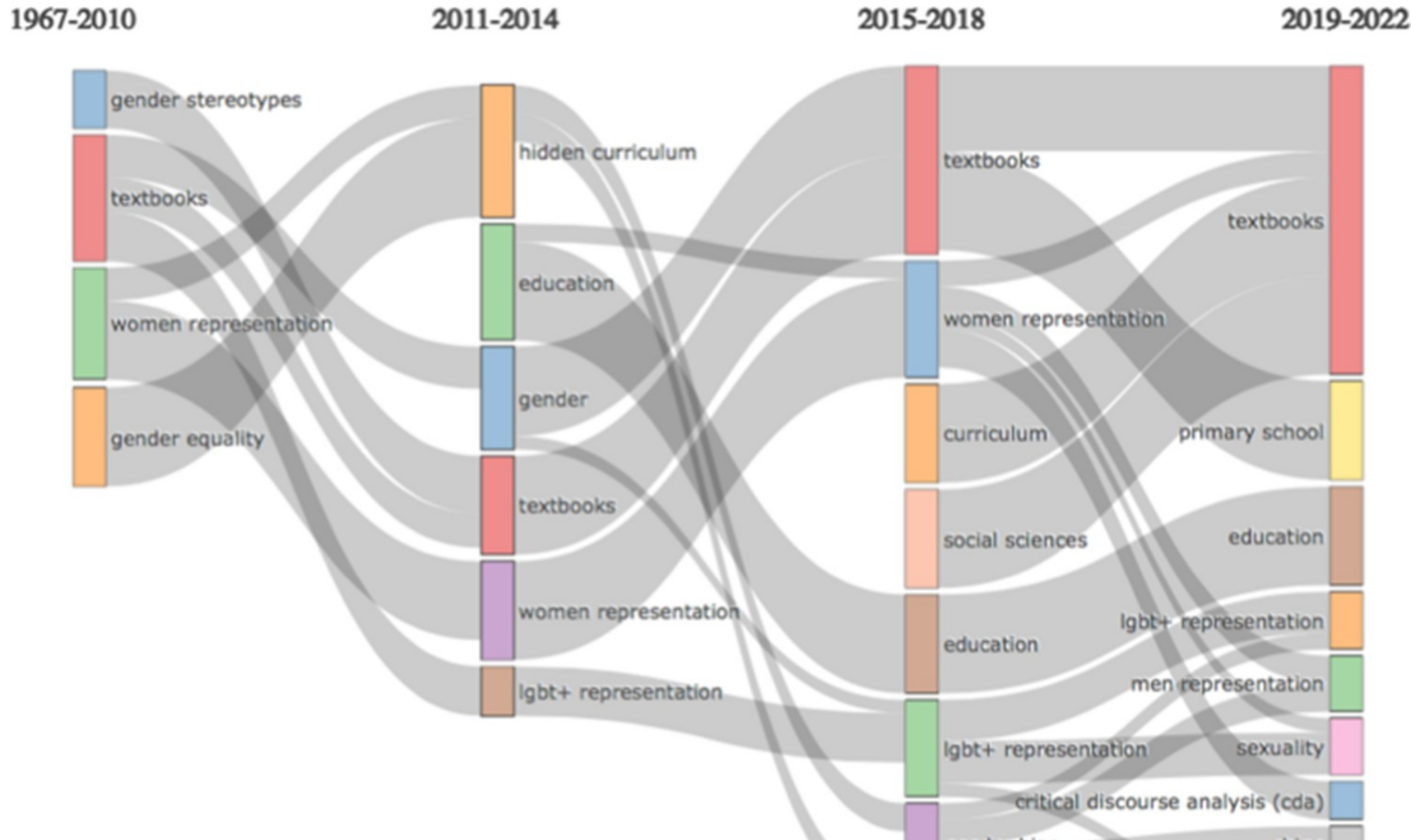
- illustratsioonides
- narratiivides
- tegelaste valikus
- tegelaste iseloomuomadustes ja motiivides
- keelekasutuses
- kujundlikus esituses, metafoorides
- tekstiülesannetes
- alateemade valikus
- kordamisküsimustes

Soolisuse representeerimise võtted

Soolisuse representeerimine õpikutes

Bibliomeetriline analüüs Web of Science Core Collection database 2023 põhjal

Juhtivad riigid: USA, Hispaania, Inglismaa

Valdav osa keskendunud – võõrkeelte õpikutele

Rahvusvaheliste uuringute põhijäreldused, olenemata riigist, haridussüsteemist

naiste ja tütarlaste alaesindatus

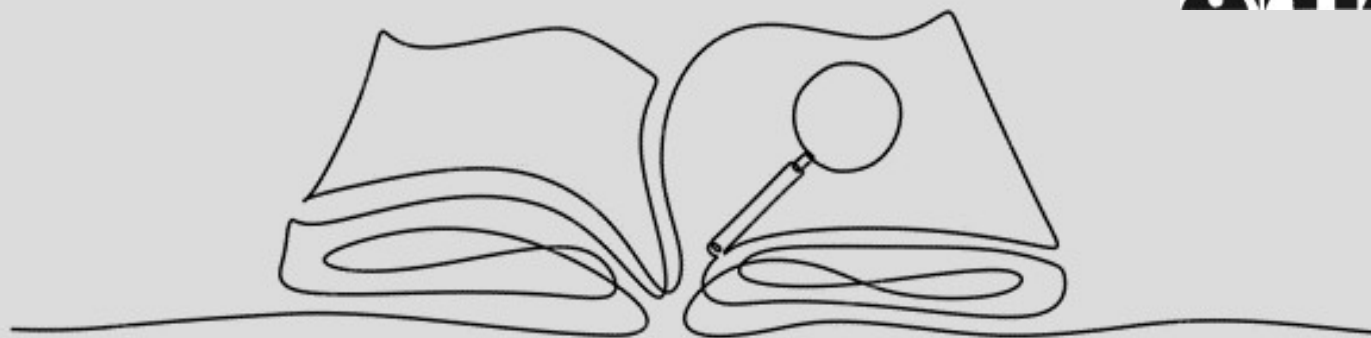
soorollide, ametite ja omaduste stereotüüpne kirjeldamine

positiivsete rollimudelite puudumine

KOOLIBRI

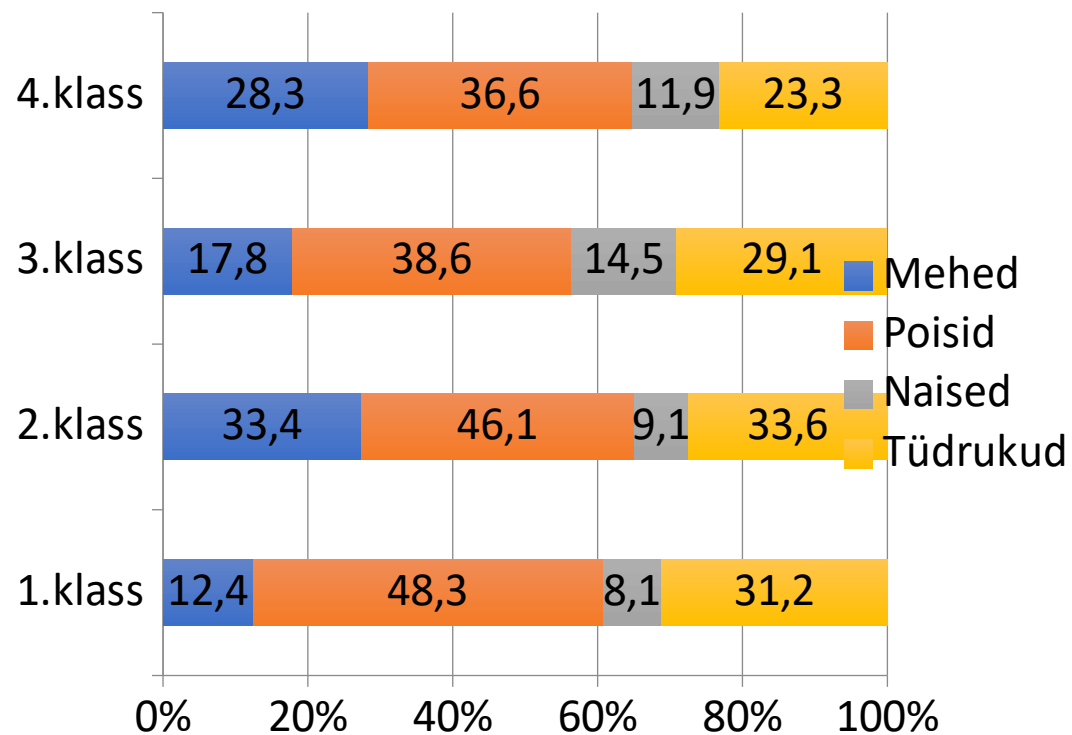
Soolisuse representeerimine 1. -4. klassi Opiq digiõpikutes

1.-4.kl. digiõpikud: Piltidel ja fotodel kokku 1808 nais- ja 2638 meessoost isikut.

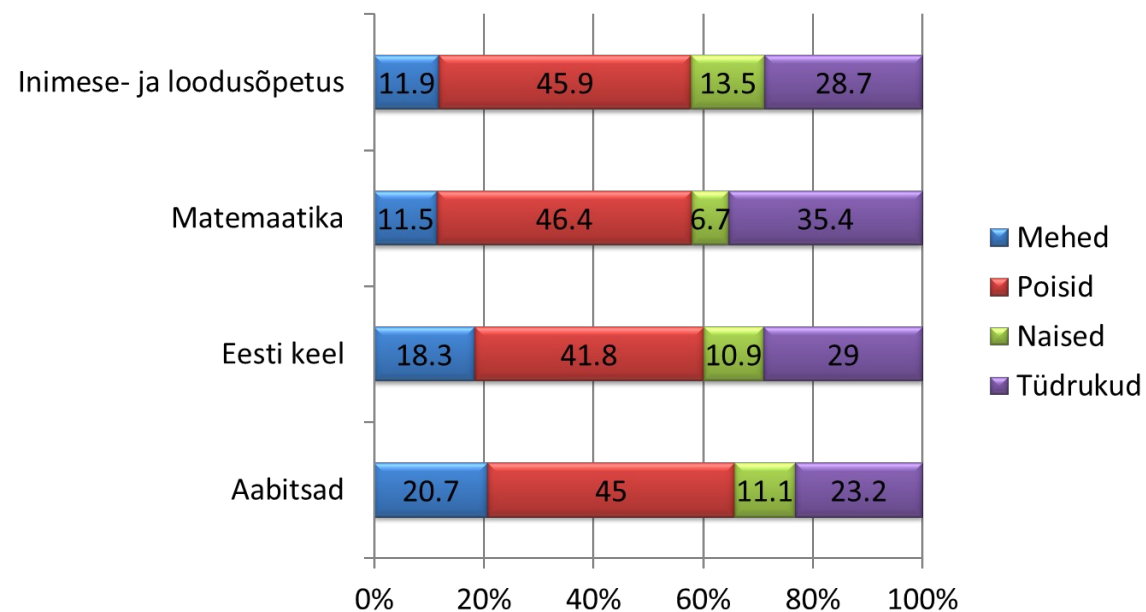

Sugude osakaalud klasside ja õppeainete lõikes

Eri soo- ja vanusegruppidesse kuuluvate isikute kujutiste osakaal kõigest **vastava klassi** õpikutele kujutatud isikutest

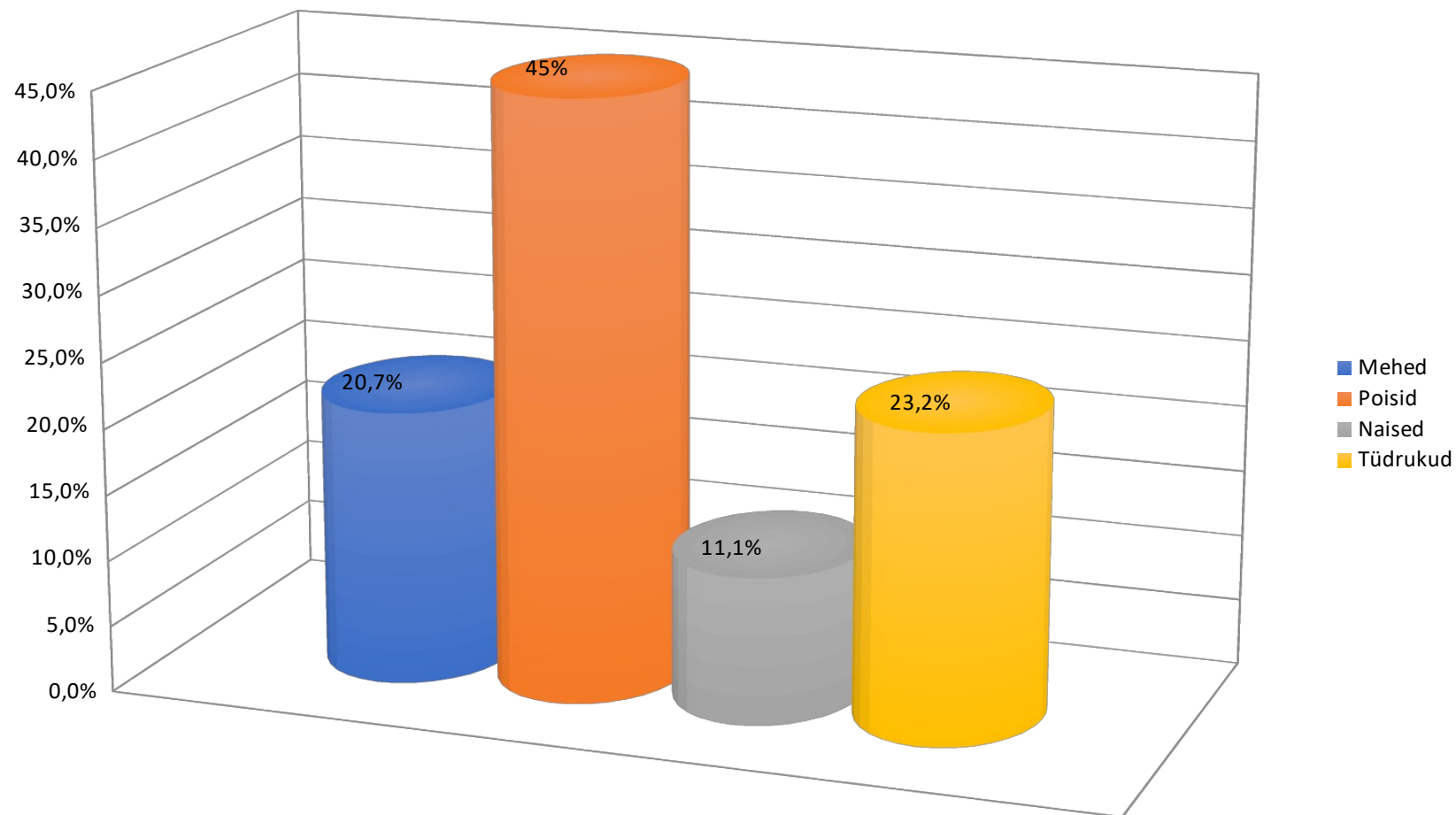
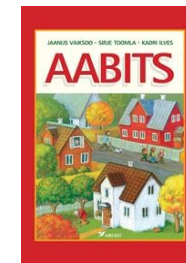

Eri soo- ja vanusegruppidesse kuuluvate isikute kujutiste osakaal kõigest **vastava õppeaine** õpikutes kujutatud isikutest

Aabitsad

N 34,3%; M 65,7%

Eesti põhikooli I astme õpikute illustatsioonides peegelduvad soolised eelarvamused ja soonormid

Soogruppide eraldatus

Erinevad tegevused, erinevad huvid

Poiste reegleid rikkuv käitumine on normaalne

Ametite ja elukutsete stereotüüpsus

Uurimine ja teadus on meeste ja poiste alad

Juba üks pilt ütleb palju : esindatus, rollid, omadused ja staatus?

Kelle jaoks on normaalne norme rikkuda?

Algklasside digiõpikute illustratsioonide kvalitatiivsest analüüsist selgus, et

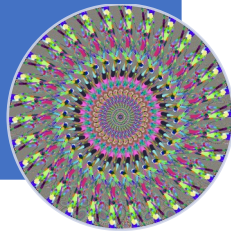
õpikute illustratiivse materjali valikul lähtuvad autorid alateadlikult endi väljakujunenud ning ühiskonnas domineerivatest hoiakutest meeste ja naiste sotsiaalsete positsioonide ning sugudele omistatud rollide kohta.

Kolm lähenemisviisi soolisuse representeerimiseks Eesti õpikutes

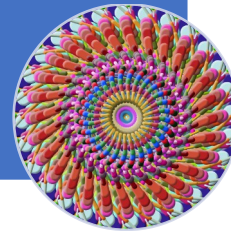
- Tegelaste kujutamine traditsiooniliselt
- Õpilased suunatakse tegema soorollidele ajast aega omaseks peetavaid valikuid

Konservatiivne

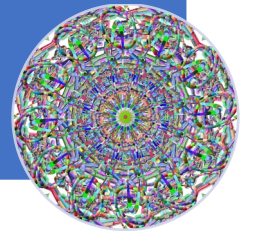
- õpikute tegelased peegeldavad ümbritsevat nüüdisaega
- Õpilased mõistavad, et ühiskonnas on naistele ja meestele erinevad ootused
- Õpilastele ei tundu, nagu oleksid kõik ametid ja rollid kõigi jaoks

Status quo

- Mõlemast soost tegelased esinevad kõigis rollides ja ametites
- Õpilased võtavad omaks ideid, et nad on olulised ja võivad järgida igasuguseid elukutseid või rolle, olenemata sellest, mis soost nad on

emantsipeeri

TÜDRUKUTE MÄNGUD JA POISTE MÄNGUD
Kõik võivad voltida seda, mis neile meeldib

Mulle meeldib
lennukeid
voltida.

Mulle ka!

Digiõpikud on võimaldanud tasakaalustada tüdrukute ja poiste arvulist esindatust, vähendada soorollide stereotüüpsust

Karla	Sille	Saima	Kusti
Sõi 18 g pulbrisegu.	Sõi 16 g pulbrisegu.	Sõi 17 g pulbrisegu.	Sõi 14 g pulbrisegu.

Rahvusvahelistes soovitustes pakutakse illustraatoritele konkreetseid soovitusi õpikute täiendamiseks

Kasutusel olev õpik

Soovitus pildi kaasajastamiseks

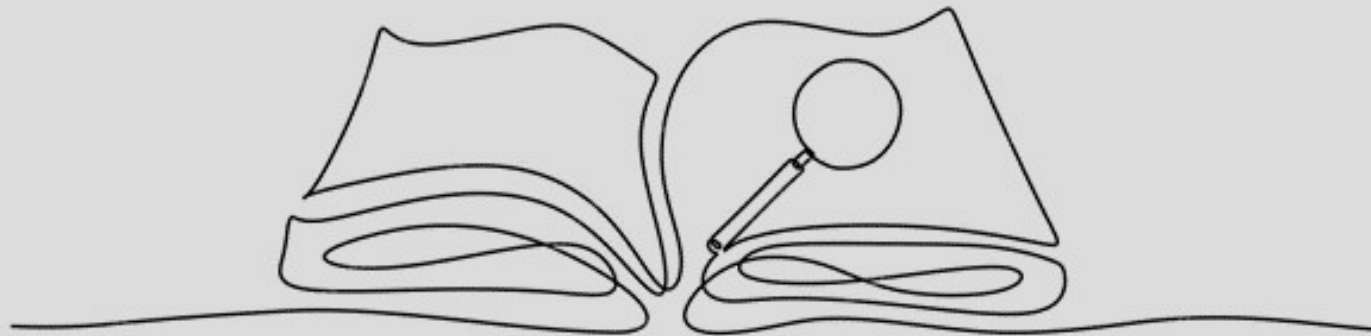

KOOLIBRI

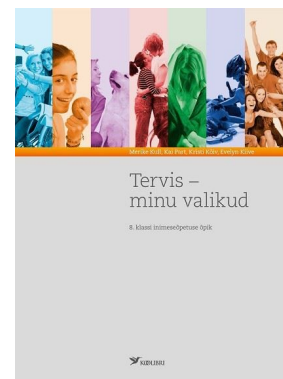
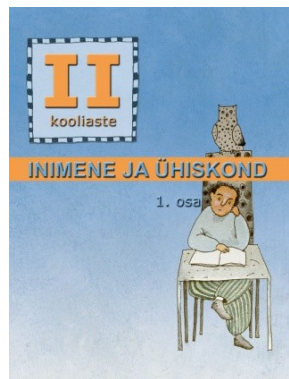
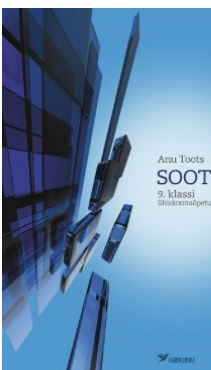
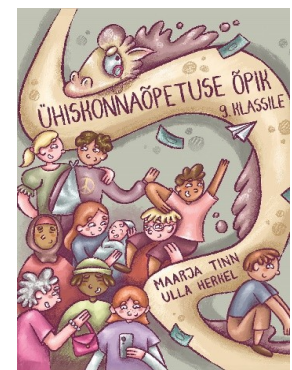
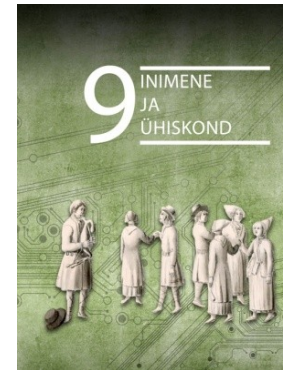
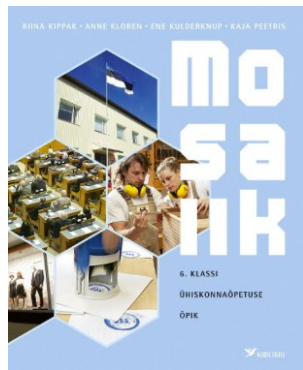

 maurus
ÕPPEMATERJALIDE KIRJASTUS

Soolise võrdsuse/ebavõrdsuse käsitlemine inimese- ja ühiskonnaõpikute õpikutes

Soolise võrdõiguslikkuse teema inimese- ja ühiskonnaõpetuse õpikutes (30 a jooksul avaldatud üle 100 õpiku ja tööraamatu)

aktivism diskrimineerimine tagakiusamine
mõttevabadus Eesti demokraatia rahvusvaheline
kohus põhiseadus stabiilne kogunemisvabadus
kinnipidamine inimene elu privaatsus
valimised ühiskond võrdsus turvaline kodanik
piinamine inimõigused vaesus rassism
varjupaik vabadus kohustus veendumused
inimkaubandus inimväärikus enesemääramine
deklaratsioon liikumisvabadus usuvabadus
vaenukõne orjus õigusemõistmine vabakond
ÜRO andmekaitse valeinfo meelevaldus
arstiabi

- Võrdsus seaduse ees
- ÜRO, EVPS §12
- Diskrimineerimise keeld
- Naiste õiguste ajalooline areng
- Inimõiguste deklaratiooni kaitse

Inimõigused

- Naiste valimisõigused, osalus poliitikas
- Positiivsed meetmed (kvoodid) SoV institutsioonid

Demokraatia ja õigusriik

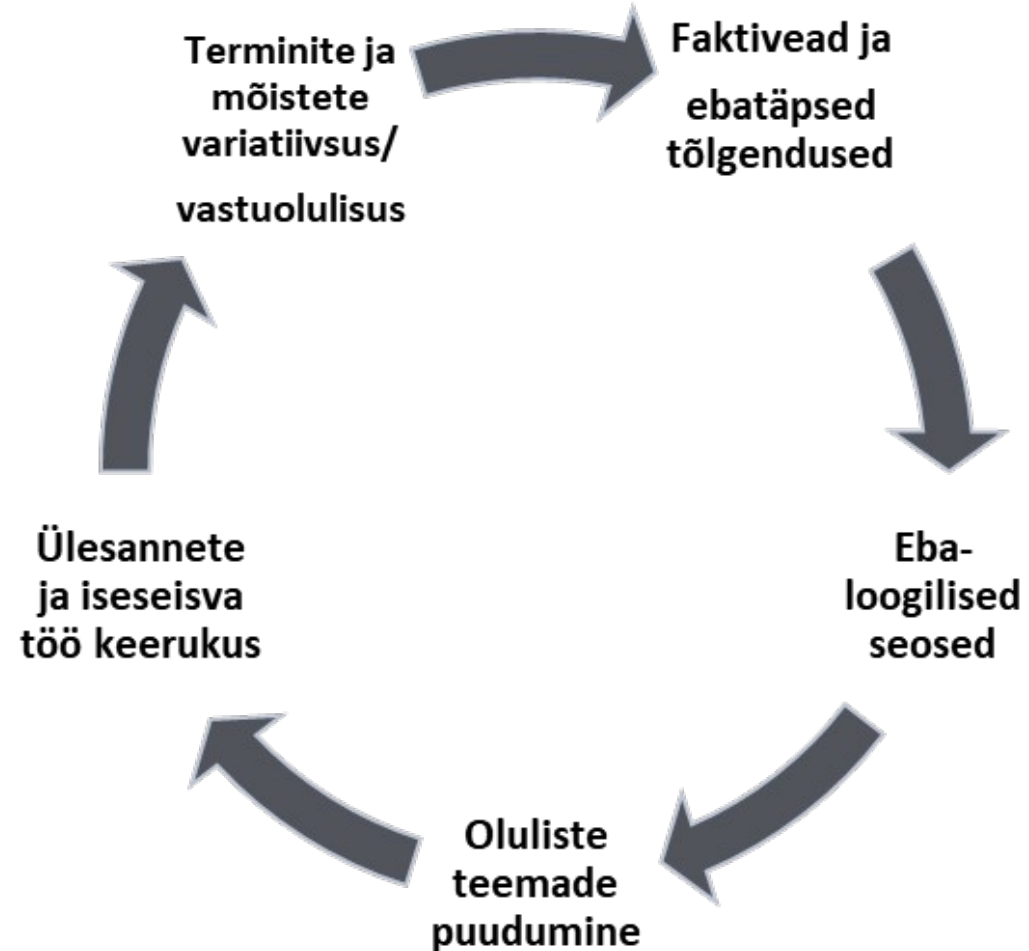
Inimühiskonna ja tsivilisatsiooni areng

- Muutused majanduses, kultuuris
- Töö- ja pereelu eristamine jms
- Valgustusajastu ideede mõju
- Avalik arvamus, hoiakud, naiste kuiutamine

Majandus

- Kihistumine
- Sooline kihistumine
- Sooline tööjaotus
- Palgalõhe
- Võimaluste võrdsustamine
- Tööjõu feminiseerumine

Ilmnenud probleemid

Palju erinevaid ja erisuguseid mõisteid

*„**Võrdsus** tähendab, et kõigil on ühesugused õigused, kohustused, vastutus ja võimalused“*

*„**sooline võrdõiguslikkus** – olukord, kus meestel ja naistel on ühiskonnas võrdsed võimalused“*

*„**Sooroll** inimese soost tulenev käitumisviis...“*

*„Vaimset ühtekuuluvust teiste inimestega nimetatakse **identiteediks**“*

Nt. gümnaasiumi ühiskonnaõpetuse õpiku I ja II osa vahel pole **identiteedi** määratluses kooskõla-

I osas „*identiteet – inimese või rühma enesemääratlus*“ ,

II osas „*identiteet – omaduste kogum, mis teevad objekti unikaalseks võrreldes teiste objektidega*“

Kui kõrgeima võimu kandja on rahvas, siis peaks ta olema koolitatud õigusteadlikuks!

- *Inimõigused* – ainult ühes õpikus korrektne määratlus
- *Inimõigused* – õiguslikud normid või põhimõtted, mis reguleerivad inimeste käitumist ning kaitsevad nende elu ja väärikust nii individuaalselt kui kollektiivselt, sh reguleerivad inimese ja riigi vahelisi suhteid.
- Ühes õpikus ka SoVS –i sõnaseelge sõnastus ja viide enda õiguste kaitsmisele + vastavad institutsioonid (horisontaalsed eraõiguslikud õigussuhted)!

Keeliliselt ebakorrektsed ja väärtuselisi hoiakuid edastavad ülesannete sõnastused

*„Millega võiks teie arvates seletada asjaolu, et Eesti kõrgharidusega **naised lepivad veerandi võrra väiksema töötasuga** kui mehed? Kuivõrd võiks seletust siduda Eesti ajalooga?*

- *„Eesti elanikkonnas on naiste ja meeste osakaal vastavalt 54% ja 46%. Kõrgharidusega naised on 17% meestest enam. Kuid riigikogu 101 liikme hulka kuulub vaid 29 naist (2019.a.). **Miks on naised poliitikas meestest passiivsemad?**“*

Lihtsalt teadmiseks: viimased paarkümmend aastat moodustavad naised üle poole Eesti erakondade liikmeskonnast

Kokkuvõtteks

Soolisuse, soorollide ja soostereotüüpide teemat käsitletakse pigem inimese- ja perekonna- kui ühiskonnaõpetuses, soolisust pigem bioloogilise ja sotsiaalse eristamistunnuse kui ühiskonna sotsiaalse struktuuri baaskategooriana.

Seoses seksuaalkasvatuse teemadega selgitatakse seda, kuidas arusaam soorollidest mõjutab poiste ja tüdrukute, meeste ja naiste käitumist ja ootusi vastassugupoolele, mõisteid naine-mees, tütarlaps-noormees nähakse vaid seoses paarisuhetega.

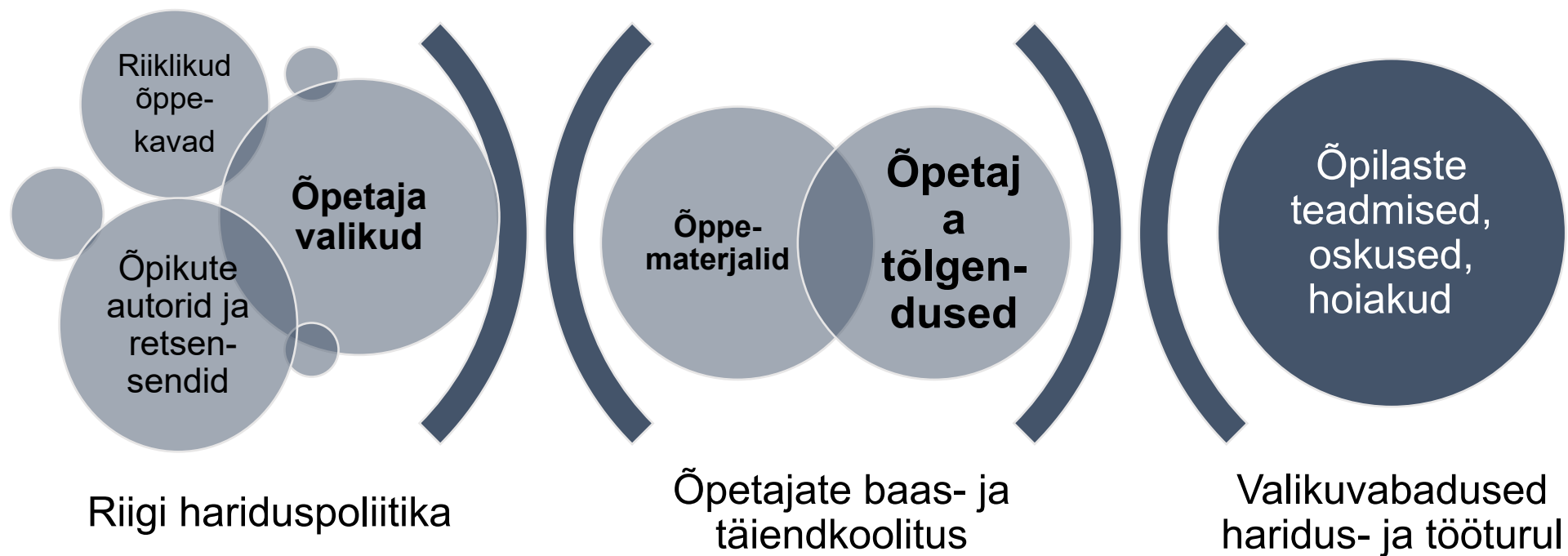
Kokkuvõtteks – vastused küsimusele soolise võrdsuse kui alusväärtuse kohta

- Kas soolise võrdõiguslikkuse teemad ja sisulised küsimused, mis on õpikutes, on piisavalt tõhusad soolise võrdõiguslikkuse edendamisel õpetamisel ja õppimisel?
- Õpikud on väga erineva taseme ja sisuga...
 - Väärtushoiakulised juhised ja normid teistest inimestest lugupidamise kohta – **jah, kui õpetaja oskab avada**
- aga mõisteid, mille abil mõtestada sotsiaalset keskkonda ja soosuhteid ühiskonna või nt. kooli või organisatsiooni tasandil – **ei leidu piisavalt.**
- Soolise identiteedi (poisteks ja tüdrukuteks sotsialiseerimisest ja enesemääratluse kujunemisest ei räägita)

*“Mõnikord tunneb Keit end nii, nagu tunneb **poiss parempoolsel pildil**. Mõnikord aga nii, nagu tunneb **tüdruk vasakpoolsel**. Kirjelda, milline ta ühel või teisel korral on.”*

Kellest midagi sõltub?

Uuendatud riiklikud õppekavad seavad õpetajale liiga kõrgeid nõudmisi

- *kõigi sotsiaalainete teemade käsitlemisega toetatakse soolise võrdõiguslikkuse edendamist ühiskonnas*
- Kust ja kuidas õpetaja peaks teadma, milliste meetmetega ja mis valdkondades sugude võrdsust ühiskonnas edendatakse?
- Kuidas neid meetmeid erinevate ajaloo, inimese- ja ühiskonnaõpetuse teemade all käsitleda nii, et nad toetaksid olemasolevaid või tulevikus võimalikke edendamistegevusi?
- **SoVS-is** – „õppekavad, õppematerjal ja uuringud peavad aitama kaasa naiste ja meeste ebavõrdsuse vähendamisele ja võrdsuse edendamisele“
- **(teadmised, oskused, hoiakud!)**

Eraettevõtlusele üleskutse –aeg on taas olla ajast ees!

Tänane olukord

- Puudub soolise võrdsuse teema õpetajate baas- ja täiendkoolitustes
- Puuduvad konkreetsed teemad riiklikes õppekavades
- Puuduvad konkreetsed soolise võrdsuse edendamise eesmärgid

Olukorda päästab eraettevõtluse innovatsioon

- Kõigi ainete õpikutes sooliste stereotüüpide ja eelarvamuste vältimine
- Inimese- ja ühiskonnaõpetuse õpikutes teadmiste- ja tõenduspõhisuse nõudmine
- Sotsiaalainete terminoloogilise kooskõla ja korrektsuse nõudmine

Innovatsioon ja soostereotüüpide kummutamine on ju juba alanud...

STEM-põhimõttel koostatud pappraamatud koolieelikutele

RIIGIKAITSE

ÕPIK GÜMNAASIUMIDELE JA
KUTSEÕPPEASUTUSTELE

Täna!

PS. HTM määrus õppekirjanduse kohta ütleb, et

- Õppekirjandus sisaldab kõrgemaid mõtlemisoskusi kujundavaid ülesandeid...

